

EVOLUȚIA ORGANIZATORICĂ A ARMATEI ROMANE ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE RĂZBORULUI PENTRU INDEPENDENȚĂ

de lt.-col. NICOLAE CIOBANU

Cucerirea independenței de stat a României, țelul fundamental al luptei întregului popor, necesitate obiectivă stringentă determinată de ansamblul întregii dezvoltări a țării, impunea pe plan politico-militar elaborarea și înfăptuirea unor măsuri menite a face din armata națională română factorul activ care urma să pecetluiască pe cîmpurile de luptă independența statului român proclamată la 9 mai 1877.

Armata națională se afirmase de la începuturile sale ca o continuatoare demnă a tradițiilor de luptă ale poporului, pentru apărarea integrității țărilor române, a însăși ființei noastre naționale. Această armată ducea cu cinste mai departe strălucitele fapte de arme înscrise în istoria națională de arcașii lui Mircea cel Bătrîn, de plăieșii lui Ștefan cel Mare, de armatele lui Mihai Viteazul, ea continua minunatele tradiții ale pandurilor lui Tudor Vladimirescu, ale eroilor care și-au vărsat sîngele în Dealul Spirii pentru cauza revoluției de la 1848.

„Istoria armatei noastre — apreciază secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu — este legată nemijlocit de întreaga istorie și luptă a poporului român împotriva dominației străine, pentru apărarea independenței, formarea statului unitar și apărarea suveranității naționale“¹.

Cîștigarea deplină a independenței de stat era cauza întregii națiuni, ea preocupa atît forțele progresiste, înaintate ale vremii, cît și cercurile guvernamentale din țara noastră. Istoria demonstrează că Imperiul otoman nu era dispus să acorde prin bună înțelegere independența tînărului stat român. De aceea, în contextul internațional favorabil realizării acestui deziderat național major, guvernul român s-a orientat din ce în ce mai insistent spre pregătirea, instruirea și înzestrarea armatei, astfel încît la momentul oportun țara să dispună efectiv de forța sa armată capabilă să cucerească și la nevoie să apere cu arma în mînă independența atît de scumpă acestui popor însetat de libertate.

Preocupări pentru îmbunătățirea continuă a structurii organizatorice, a înzestrării cu mijloace de luptă moderne, pentru crearea de noi genuri de arme și creșterea permanentă a efectivelor militare întîlnim imediat după realizarea Unirii din 1859. Ca urmare, în perioada 1859—1877, efectivele militare (socotind și rezervele naționale) au crescut considerabil.

Din studierea documentelor de arhivă referitoare la perioada analizată rezultă că activitatea politico-militară dintre Unire și cucerirea independenței de stat s-a orientat într-o primă etapă spre făurirea armatei unice a Principatelor Unite, etapă în care eforturile au fost îndreptate în special spre crearea organelor unice, a cadrului general legislativ și administrativ comun. Ulterior, în centrul preocupărilor s-a impus activitatea

¹ Nicolae Ceaușescu, Cuvîntare la adunarea solemnă consacrată celei de-a XXX-a aniversări a Armatei Republicii Socialiste România, 24 oct. 1974, Edit. Politică, București, 1974, p. 7.

pentru creșterea numerică și calitativă a efectivelor tuturor genurilor de arme, pentru omogenizarea tuturor instituțiilor create, aceasta fiind etapa pregătirii nemijlocite a armatei și întregii națiuni în vederea cuceririi depline a independenței de stat.

Măsurile elaborate în vederea creării armatei naționale unice trebuiau astfel chibzuite încît să nu depășească „cadrul” impus atît prin hotărârile Congresului de pace de la Paris (februarie—martie 1856), care înlătura protectoratul Imperiului rusesc asupra Principatelor Unite, dar menținea suzeranitatea otomană, punîndu-le totodată sub garanția colectivă a marilor puteri europene, cît și a prevederilor Conferinței reprezentanților celor șapte puteri din mai—august 1858, de la Paris, cu privire la organizarea Principatelor.

Folosind cu ingeniozitate unele stipulații ale celor două tratate internaționale, pe plan militar s-au realizat succese în sporirea efectivelor și înzestrarea lor. Astfel, articolul 42 din Convenția semnată în Conferința de la Paris din 1858 preciza că „oștile regulate aflate acum în ființă în ambele Principate vor primi o organizație (organizare — n. n.) spre a putea la trebuință să se unească și să formeze o singură armată. Se va face pentru aceasta o lege comună... (care va — n. n.) păstra oștilor (Moldovei și Munteniei — n. n.) toate caracteristicile a două corpuri ale aceleiași armate. Cifra oștilor regulate hotărîtă de Regulamentul organic nu se va putea mări mai mult decît o a treia parte, fără o mai întîi înțelegere cu Curtea suzerană”².

Consider de importanță deosebită prevederea ce se referea la unirea celor două armate din Principate, cît și menirea acestora, care nu mai era redusă doar la rolul de „poliție” și „jandarmerie”, cu misiuni pentru menținerea ordinii în interior — așa cum prevedeau Regulamentele organice. Era de fapt o stipulație care asigura o anumită autonomie, de care în fond țările române s-au bucurat de-a lungul multor secole pe baza diferitelor tratate și capitulații încheiate cu Imperiul otoman.

Limitele privind efectivul armatelor din Principate își aveau probabil originea și în teama ce se manifesta ca nu cumva forța militară a tînărului stat să constituie un pericol pentru planurile marilor imperii vecine, să nu ducă la răsturnarea unor calcule ale marilor puteri în această parte a Europei. Istoria era martoră că, pe vremurile cînd țările române aveau armate tari, sub steagul unor mari domnitori și conducători de oști ca Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul, poporul român repede punca mîna pe arme cînd era nevoie să-și apere țara și libertatea și nu se prea sfia să poarte războiul contra oricărei oștiri invadatoare, fie ea cît de mare. Un asemenea popor, cc dăduse probe de voinicie ostășească și nestînsă dragoste față de glia strămoșească, o mai putea face și în viitor.

Eforturile pentru întruparea armatei unice încep prin măsuri menite a nu trezi suspiciuni în rîndul puterilor garante și, mai ales, la Poartă, spre a nu le oferi motive să intervină sub pretextul încălcării prevederilor Conferinței de la Paris din august 1858. Astfel, chiar în primele luni după Unire s-a constituit o comisie pentru „stabilirea unei uniforme comune a trupelor Principatelor Unite”³. Au urmat apoi o serie de măsuri menite să ducă la crearea armatei unice, între care remarcăm: constituirea unui singur Minister de Război, prin numirea în fruntea acestuia a generalului Ioan Em. Florescu, încă din vara anului 1860, fapt ce a devansat cu mult constituirea guvernului unic al Principatelor Unite, eveniment ce a avut loc la 22 ianuarie 1862⁴; constituirea Statului major general la 12 noiembrie 1859, adoptarea Regulamentelor generale unice etc. Dar „leagănul contopirii armatei române”⁵ 1-a constituit tabăra de la Florești, care a ființat în

² Arhivele Ministerului Apărării Naționale, fond 916/181, p. 146—147.

³ „Monitorul Oastei” din anul 1860, p. 58.

⁴ „Revista Arhivelor”, nr. 1, an. 11, București, 1950, p. 147—168.

⁵ Regimentul 4 Ilfov, nr. 21. Monografie cu prilejul jubileului de 100 de ani de la înființarea regimentului (1830—1930), București, 1931, p. 11.

perioada iunie—august 1859, „unde au fost concentrați în total circa 12 000 de militari ai junei armate române“⁶.

Concentrarea trupelor în tabăra de la Florești a jucat un rol deosebit și pe plan extern, constituind o manifestare viguroasă a poporului român pentru a apăra cu arma în mână — la caz de nevoie — actul Unirii. Concentrând armata în zona central-sud-estică a Principatelor, domnitorul Al. I. Cuza dorea ca țara să fie pregătită pentru orice eventualitate, iar în cazul intervenției străine să poată bara calea invadatorilor, acțiune despre care T. W. Riker scria că: „noul domnitor era înzestrat cu destulă perspicacitate pentru a-și da seama că țara bine înarmată obține mai multă ascultare atunci când se ivește o situație în care sînt în joc interesele ei vitale“⁷.

Sporirea continuă a efectivelor s-a făcut mai ales prin crearea de noi unități. Astfel, în anul 1860 au fost înființate Regimentele 6 și 7 de linie⁸, iar în 1868 a fost creat și Regimentul 8 de linie. Parte componentă a infanteriei, trupele de vînători au cunoscut o creștere continuă datorită atât sporirii rolului focului în cîmpul tactic, cît și condițiilor geomorfologice ale teritoriului țării. Astfel, de la un singur batalion constituit în anul 1860 s-a ajuns la patru batalioane în anul 1868, situație ce s-a menținut pînă la intrarea țării în războiul pentru cîștigarea independenței.

O atenție deosebită s-a acordat dezvoltării armei cavaleriei, singura armă la epoca respectivă cu o mare capacitate de manevră și cu o mobilitate sporită, fapt ce permitea realizarea surprinderii în cîmpul tactic și îndeplinirea unor misiuni în adîncimea dispozitivului inamic. Prin urmare, efectivele acestei arme au sporit continuu, astfel, într-o primă etapă, s-au constituit două noi escadroane de lăncieri, creîndu-se posibilitatea organizării cavaleriei pe două regimente. Ulterior, trupele de cavalerie au crescut simțitor, astfel că în campania din 1877—1878 găsim angajate în luptă patru brigăzi de cavalerie, fiecare mare unitate tactică de tip Divizie de infanterie avînd la dispoziție o Brigadă de cavalerie.

În centrul atenției s-a situat și arma artileriei, al cărei prim regiment s-a constituit în unitate de sine stătătoare în anul 1860, iar la 1 august 1868 a fost creat și al doilea regiment de artilerie⁹. Cerințele din ce în ce mai mari ale cîmpului de luptă au impus constituirea a încă două regimente de artilerie cu puțin înaintea intrării țării în război.

S-au făcut eforturi considerabile pentru înzestrarea cu material de artilerie, astfel că în anul 1865 numărul tunurilor se ridică la aproximativ 100¹⁰ de piese față de numai 25 de tunuri existente în 1859, ca apoi în momentul intrării în război, numărul acestora să depășească 200 de guri de foc¹¹.

S-au pus bazele trupelor de geniu prin înființarea primelor batalioane de genști, respectiv la 31 mai 1859 în Moldova, iar la 27 octombrie 1860 în Muntenia, trupe care au suferit o serie de transformări, iar în momentul intrării în război armata română dispunea de un batalion de geniu organizat pe patru companii, în cadrul cărora se găseau și primele secții de telegrafisti, element incipient al noii arme care va demonstra utilitatea sa pe cîmpul de luptă.

S-au luat măsuri pentru dezvoltarea și înzestrarea Flotei, parte componentă a sistemului militar românesc, prin sporirea efectivelor și, mai ales, prin dotarea cu noi

⁶ „Monitorul oficial al Țării Românești“, nr. 99 din 31 Iulie 1859, p. 369.

⁷ T. W. Riker, *Cum s-a înființat România. Studiul unei probleme internaționale, 1856—1860*, traducere de Alice Bădescu, București, 1944, p. 301.

⁸ „Monitorul Oastei“, nr. 41 din octombrie 1860, p. 697—702.

⁹ 125 de ani de la înființarea armii artileriei române moderne, în „Buletinul artileriei“, nr. 3, 1968, număr festiv, p. 32.

¹⁰ Lt. col. V. Nădejde, *Centenarul renașterii armatei române, 1830—1930*, Tipografia „Cultura românească“, Iași, 1930, p. 110.

¹¹ *Istoricul războiului din 1877—78. Participarea României la acest război*, București, 1887, p. 78.

nave. Astfel, la 2 august 1864, s-a inaugurat intrarea în Flotilă a vasului de război „România“, navă care va participa și la luptele din timpul războiului pentru independență. S-au făcut în același timp comenzi în străinătate pentru construirea de noi nave, a căror valoare se ridică în anul 1865 la aproximativ 1 620 000 lei¹². Ulterior s-a constituit corpul Flotei, întrucât „Apărarea țerei despre Dunăre numai prin operațiile armatei de pământ (terestre — n. n.) n-ar fi completă ; cooperarea unei flote de Dunăre, combinată cu armata ar face din trecerea Dunării și menținerea pe malul nostru una din operațiile cele mai dificile“¹³.

Prin eforturile făcute la sfârșitul anului 1876 Flotila națională dispunea de navele : „România“, „Ștefan cel Mare“, „Fulgerul“ și „Rîndunica“, cît și de un număr de șleपुरi, șalupe, bărci și alte mijloace navale și de trecere cu personalul necesar manevrării lor.

Considerăm ca deosebită activitatea desfășurată în această perioadă pentru punerea bazelor unor adevărate întreprinderi specializate în produse necesare înzestrării armatei. Astfel, întîlnim o serie de ateliere pentru produs capse, fonderia de proiectile, ateliere pentru confecționarea munițiilor și artificilor, pentru construcția și reparația trăsurilor și afeturilor armatei, ateliere de armurărie, „fabrici“ de pulbere etc. Toate acestea sînt centralizate din 1861 sub denumirea de „Direcția stabilimentelor de material de artilerie“¹⁴.

S-au construit noi fonderii și fabrici de praf de pușcă în București, Tîrgșor și Tîrgoviște, astfel încît în anul 1871 se produceau în țară 12 000 kg praf de pușcă, iar prin investițiile făcute după această dată se sconta atingerea unei producții de 25 000 kg, ceea ce ar fi asigurat consumul anual al trupelor¹⁵, rămînînd și o disponibilitate de circa 2 000 kg praf de pușcă.

Creșterea nevoilor de armament și alte materiale cu destinație militară determină construirea de noi ateliere cu profil militar. Astfel, la 8 iulie 1863, a început ridicarea unor noi clădiri în București. „Eri a fost mare ceremonie militară la curtea domnească cea arsă din Dealul Spirei, pentru punerea temeliei manufacturii de arme a României. Putem zice că de eri s-a fondatu garanția naționalității și autonomiei noastre...“¹⁶.

În ceea ce privește nivelul tehnic, stabilimentele din perioada respectivă erau printre cele mai dezvoltate din țară. Astfel, în anul 1863 un anunț informa că : „în fonderia Arsenalului armatei se pot turna obiecte în greutate de pînă la 800 ocale“¹⁷.

Efortul privind construirea de noi obiective militare a continuat și în deceniul al optulea al secolului trecut. Astfel, în 1872, prin Înaltul decret nr. 332 din februarie s-a inaugurat „Pudreria“ militară de la Tîrgșor, iar în 1873 Pirotehnia s-a constituit în corp aparte¹⁸. Din anul 1874 în buget apare ca unitate distinctă Arsenalul din București, și separat de acesta Arsenalul din Tîrgoviște.

Cu tot efortul făcut pînă la intrarea în războiul de independență pentru înzestrarea armatei din producție indigenă, statul român rămînea dependent de import atît în privința principalelor categorii de armament, cît și a munițiilor.

Trupele de administrație (germene al serviciilor armatei) cunosc o amplă dezvoltare mai ales după adoptarea legii din 1868, care sub această denumire generală însuma : corpul ofițerilor de administrație, escadronul de echipaje de tren destinat a transporta munițiile și materialele necesare trupelor, care, cu toate măsurile pentru creșterea efectivelor și a numărului mijloacelor de transport (avea la sfârșitul anului 1876 circa

¹² Monitorul Oastei, nr. 14, din 1863, p. 228.

¹³ Cîteva idei asupra apărării țării, articol publicat în „Monitorul Oastei“, nr. 22 din anul 1872, p. 402.

¹⁴ Înalt Ordin de Zi nr. 254, București, 26 august 1861, în „Monitorul Oastei“, din 1861, p. 746.

¹⁵ „Monitorul Oastei“, nr. 30 din 1871, p. 795—796.

¹⁶ Ibidem, nr. 40 din 1863, p. 666.

¹⁷ Ibidem, nr. 12 din 1863, p. 176.

¹⁸ Înalt decret, nr. 2 062 din 24 noiembrie 1873, publicat în „Monitorul Oastei“, din 1873, p. 783.

190 de oameni și 180 cai de tracțiune)¹⁹, nu corespundea cerințelor de transport din ce în ce mai mari; depozitul central de armament; compania sanitară, a cărei principală misiune era asigurarea serviciilor spitalelor și ambulanțelor; compania de lucrători pentru serviciul îmbrăcăminte, campamentului și subzistențelor militare, în care se găseau lucrătorii atelierelor de croitorie, cismărie și curelărie.

Paralel cu dezvoltarea armelor de bază s-a acordat o atenție deosebită dezvoltării „serviciului sanitar”, care încorpora personalul medical uman, farmaciștii și personalul medical veterinar, iar din anul 1875 și compania sanitară. Acest serviciu, în fruntea căruia s-a remarcat eminentul general medic Carol Davila, a adus o contribuție remarcabilă la obținerea victoriei în războiul pentru independență.

Lipsa concordanței dintre nevoile de apărare a ființei tinărului stat român și posibilitățile economice de organizare și întreținere a unei armate permanente corespunzătoare ca efective și înzestrare a condus către completarea trupelor permanente prin organizarea armatei teritoriale. Această stare de lucruri, existentă încă de la începuturile formării armatei naționale moderne a românilor, avea rădăcini adânci în trecutul de luptă al poporului nostru, întrucât în caz de grav pericol se ridica la luptă „Oastea cea mare” a fost legiferată încă din 1860, când se hotărăște că: „Puterea armată a țării urmează să fie ca în vechime, împărțită în oastea regulată și miliție, aceasta din urmă se compune din corpul grănicerilor și dorobanților”²⁰.

Această categorie de trupe o putem considera pe drept cuvânt elementul de bază al tăriei armatei noastre, atât prin număr (în războiul din 1877—1878 a reprezentat aproximativ jumătate din efectivele mobilizate în vederea acțiunilor de luptă), cât și mai ales prin calitățile luptătorilor. De fapt, specialiștii militari ai vremii, remarcând originalitatea acestor trupe, le considerau ca reprezentative pentru tinăra armată română. „Acestea sînt ...foarte utile și cu rădăcini în structurile populare... ele sînt o rămășiță a vechii organizații militare a țării. După părerea noastră dorobanții și grănicerii, oameni viguroși, deprinși cu oboseala unei vieți aspre, sînt adevărata putere militară a țării”²¹, scria reprezentatul misiunii militare franceze Le Clér.

Ca organizare, milițiile erau constituite din batalioane, câte unul pentru fiecare județ. Un neajuns important al acestei categorii de trupe consta în faptul că nu era diferențiată pe arme.

Această categorie de trupe, care în 1877 număra 16 regimente de dorobanți, s-a acoperit de glorie pe cîmpurile de luptă.

Concomitent cu sporirea continuă a efectivelor militare s-a avut în atenție îmbunătățirea organizării pe verticală. Astfel, în anul 1877 unitățile și subunitățile erau constituite în mari unități tactice de tipul Diviziei de infanterie. Manevrele executate anterior cu asemenea tipuri de mari unități au dus la închegarea diviziilor, contribuind și în acest fel la sporirea forței combative a armatei române.

Cele patru divizii militare teritoriale au fost constituite în două corpuri de armată în momentul intrării țării în război.

Paralel cu dezvoltarea armelor de bază ale armatei permanente și teritoriale s-a acordat atenție și dezvoltării și organizării „gărzii naționale”, trupelor de pompieri și altor categorii auxiliare, care au adus o contribuție importantă la obținerea victoriei în războiul pentru cîștigarea independenței de stat a României.

În concluzie, dacă în anul 1859 efectivul trupelor române (armata permanentă și teritorială) însuma aproximativ 20 000 oameni încadrați în 5 regimente de infanterie, 4 baterii de artilerie, 1 regiment și 1 divizion de cavalerie, flota, serviciul sanitar, trupele de pompieri și cele teritoriale, în momentul intrării în războiul de independență

¹⁹ Maior I. Popovici, *Organizarea armatei române*, Roman, 1900, p. 308.

²⁰ „Monitorul Oastei” din 1860, p. 80—82.

²¹ Lt. col. V. Nădejde, op. cit., p. 116.

armata română dispunea de 4 divizii de infanterie, încadrate în două corpuri de armată (cu un total de 8 regimente de linie și 16 regimente de dorobanți), 4 regimente de artilerie, 4 brigăzi de cavalerie, 4 batalioane de vânători, 4 companii de geniu și o companie de pontonieri, Flotila de Dunăre și trupele de miliții (cu 13 regimente, 4 escadroane și 16 baterii). În total efectivul armatei române care putea să participe nemijlocit la luptă se ridica la 103 700 oameni.

Din cele câteva aspecte succint prezentate reiese că în perioada dintre Unirea Principatelor și războiul pentru câștigarea independenței armata română a pășit pe calea unei organizări care ținea seama de cerințele războiului dus cu mijloace tehnice perfecționate pentru epoca respectivă. S-au înregistrat unele succese în dotarea armatei cu mijloacele de luptă produse în țară, cit și importate; povara înzestrării armatei a fost susținută de masele largi populare și tot ele și-au vărsat singele pe cimpurile de luptă pentru câștigarea independenței, stîrnind admirația întregii lumi.

L'ÉVOLUTION DE L'ORGANISATION DE L'ARMÉE ROUMAINE DANS LA PÉRIODE ANTÉRIEURE À LA GUERRE POUR L'INDÉPENDANCE

R é s u m é

L'exposé présente quelques aspects de l'évolution de l'armée roumaine moderne depuis l'Union des Principautés Roumaines jusqu'à la conquête de l'indépendance d'État.

On souligne les efforts de la nation toute entière pour la préparation, la dotation et la modernisation de l'armée nationale, les préoccupations pour la création d'un système militaire flexible et efficient sur le champ de bataille.

Dans la période analysée on a mis les fondements des certaines catégories d'armes : la création des troupes de génie, l'apparition des premiers éléments de transmissions, en même temps on accorde une grande attention à quelques anciens services et armes existants déjà dans l'organisation de notre armée.

De même, on met en évidence quelques mesures d'organisation vouées à engrener, dans cette lutte grandiose, les masses populaires qui, d'ailleurs, ont subi toutes les peines de la lutte pour l'indépendance.

L'exposé met en relief les efforts de l'État roumain pour le développement des ateliers propres dûs à la production des matériels de guerre nécessaires à l'armée.

A la suite de ces efforts, l'effectif de l'armée qui comptait environ 20.000 hommes en 1859, en compte 103.000 au moment de l'entrée de la Roumanie dans la guerre pour l'indépendance de 1877-1878, avec une dotation adéquate et un moral relevé, prêt à tout sacrifice pour conquérir l'indépendance du pays.